

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
Харківський національний університет внутрішніх справ
ФАКУЛЬТЕТ № 6
Кафедра фундаментальних та юридичних дисциплін

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни «Гене́за науки історії держави та права»
вибірковий компонент освітньої програми
третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти

081 Право (правозастосування)

м. Харків
2023 рік

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 26.09.2023 № 9

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 8

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з юридичних дисциплін
Протокол від 23.09.2023 _№ 9

Розглянуто на засіданні кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін
(протокол від 18.08.2023 р. № 8).

Розробники:

1. Професор кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, доктор юридичних наук, професор **Кириченко В. Є.**
2. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент **Головко Б. Г.**
3. Доцент кафедри фундаментальних та юридичних дисциплін факультету № 6 ХНУВС, кандидат юридичних наук, доцент **Зайцев Л.О.**

Рецензенти:

1. Завідувач кафедри теорії та історії держави і права факультету № 1 ХНУВС, кандидат історичних наук, доцент **Логвіненко І. А.**
2. Професор кафедри міжнародного права Харківського національного університету ім. В. М. Каразіна, доктор юридичних наук, професор **Гавриленко О. А.**

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4 Загальна кількість годин – 120 Кількість тем – 10	08 Право 081 Право Третий (освітньо-науковий) рівень вищої освіти	Навчальний курс <u> I </u> (номер) Семестр <u> I </u> (номер) Види контролю: <u>залік</u>
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять: (денна форма навчання)		Розподіл навчальної дисципліни за видами занять: (заочна форма навчання)
Лекції – <u> 28 </u> ; (години) Семінарські заняття – <u> 32 </u> ; (години) Практичні заняття – <u> 0 </u> ; (години) Лабораторні заняття – <u> 0 </u> ; (години) Самостійна робота – <u> 60 </u> ; (години)		Лекції – <u> 10 </u> ; (години) Семінарські заняття – <u> 14 </u> ; (години) Практичні заняття – <u> 0 </u> ; (години) Лабораторні заняття – <u> 0 </u> ; (години) Самостійна робота – <u> 96 </u> ; (години)
Індивідуальні завдання: Курсова робота – <u> 0 </u> (кількість; № семестру) Реферати (тощо) – 4 <u> I </u> (кількість; № семестру)		Індивідуальні завдання: Курсова робота – <u> 0 </u> (кількість; № семестру) Реферати (тощо) – 4 <u> I </u> (кількість; № семестру)

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

2.1. Метою навчальної дисципліни «Гене́за науки історія держави і права» є досягнення об'єктивного, достовірного й вичерпного знання про історико-правову науку, її виникнення, історичний розвиток, зв'язки із сучасністю та суспільною практикою, надання цього знання як іншим юридичним наукам, так і безпосередньо суб'єктам державо та нормотворення. Оволодіти необхідними фундаментальними знаннями для кращого пізнання сутності, функцій і соціального призначення держави, її правової системи, перспективи і можливості їх розвитку. Розвинути загальну політико-правову культуру.

2.2. Основними завданнями є Основними завданнями вивчення дисципліни «Гене́зи науки історії держави і права» є з'ясування питання виникнення, розвитку, суті та причин падіння різних історичних типів держав і систем права, форми цих держав і права, їхні різновиди, причини, суть і наслідки організаційних та структурних змін в державному апараті та системах права різних країн світу, які, попри різні епохи свого існування, залишили значний слід в історії людства, досвід яких широко використовувався (й використовується

надалі) наступними поколіннями.

2.3. Згідно з вимогами освітньої програми (освітньо-наукової) здобувачі повинні:

знати: – навчальний програмний матеріал з Генези історії держави і права; – історичні пам'ятки права, управлінський досвід різних народів і держав; – основні закономірності та особливості правових явищ в історії різних країн та їх груп у цілому;

вміти: – орієнтуватись у нормативному матеріалі, вміти знайти у хрестоматіях і збірниках відповідний нормативний акт, статтю. Навчитись усвідомлювати зміст найважливіших нормативних актів; – навчитись аналітично мислити, самостійно систематизувати та узагальнювати матеріал з історії держави і права; – робити висновки, давати оцінки фактам і подіям, нормативним актам тощо; – надавати характеристику важливим державно-правовим і політичним інститутам як в цілому, так і окремих важливих країн; – вміти проводити порівняльний аналіз різних державно-правових явищ та інститутів;

2.4. Форма підсумкового контролю – екзамен.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 120 годин / 4 кредити ECTS.

2.5. Програмні компетентності:

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність		
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1	Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.
	ЗК-2	Здатність проводити дослідження на відповідному рівні.
	ЗК-3	Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел.
	ЗК-4	Здатність до адаптації та дії в новій ситуації.
	ЗК-5	Здатність генерувати нові ідеї (креативність).
	ЗК-6	Здатність приймати обґрунтовані рішення.
	ЗК-7	Здатність спілкуватися з представниками інших професійних груп різного рівня (з експертами з інших галузей знань/видів економічної діяльності).
	ЗК-8	Здатність працювати в міжнародному контексті
	ЗК-9	Здатність розробляти проекти та управляти

		ними.
Спеціальні (фахові, предметні) компетентності (СК)	СК-1	Здатність застосовувати принципи верховенства права для розв'язання складних задач і проблем, у тому числі, у ситуаціях правової невизначеності.
	СК-2	Здатність аналізувати та оцінювати вплив правової системи Європейського Союзу на правову систему України.
	СК-3	Здатність аналізувати та оцінювати вплив Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, а також практики Європейського суду з прав людини на розвиток правової системи та правозастосування в Україні.
	СК-4	Здатність оцінювати взаємодію міжнародного права та міжнародних правових систем з правовою системою України.
	СК-5	Здатність використовувати сучасні правові доктрини та принципи у правотворчості та в процесі застосовування інститутів публічного і приватного права, а також кримінальної юстиції.
	СК-6	Здатність обґрунтовувати та мотивувати правові рішення, давати розгорнуту юридичну аргументацію.
	СК-7	Здатність застосовувати міждисциплінарний підхід в оцінці правових явищ та правозастосовній діяльності.
	СК-8	Здатність ухвалювати рішення у ситуаціях, що вимагають системного, логічного та функціонального тлумачення норм права, а також розуміння особливостей практики їх застосування.
	СК-9	Здатність розвивати та утверджувати етичні стандарти правничої діяльності, стандарти професійної незалежності та відповідальності правника.
	СК-10	Здатність доносити до фахівців і нефаківців у сфері права інформацію, ідеї, зміст проблем та характер оптимальних рішень з належною аргументацією.
	СК-11	Здатність застосовувати сучасні

		методології науково-правових досліджень та застосовувати спеціальні методи досліджень у певних галузях юридичної науки.
	СК-12	Здатність використовувати наукові теорії та концепції, а також набуті практичні знання при проведенні наукових досліджень.
	СК-13	Здатність брати продуктивну участь у науковому співробітництві як на національному, так і міжнародному рівнях.
	СК-14	Здатність аналізувати та інтерпретувати результати наукових досліджень, враховуючи використання міждисциплінарних та порівняльно-правових підходів.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема № 1. Вступ. Генеза історії держави і права як навчальна дисципліна.

Генеза історія держави і права: предмет, цілі, завдання, місце в системі історико-правових наук, а також інших юридичних наук, навчальних дисциплін. Методологія, наукові концепції, періодизація історії держави та права, історіографія.

Тема № 2. Історична і правова думка на Давньому Сході

Політико-правові ідеї в Давній Індії: брахманізм і буддизм. «Рігведі», «Самаведі», «Атхарваведі» (II тис. до н. е.), Релігійно-філософський трактат «Упанішади», епічні поеми «Махабхарата», «Рамаяна» (IX — VI ст. до н. е.).

Держава і право в поглядах давньокитайських мислителів: Лао-цзи — погляди засновника даосизму; вчення Конфуція про гуманність, людяність (жень), які повинні лежати в основі відносин між людьми, патріархально-патерналістська концепція держави; основні принципи моїзму, започатковані Мо-цзи — принцип загальної любові і взаємної користі; Гуньсунь Ян, відомий під ім'ям Шан Ян», засновник легізму.

Тема № 3. Історична та правова думка античної епохи

Геродот. Закон «мойри». Роль богів в історії. Специфіка геродотівського оповідання. Роль історичного переказу в історії Геродота.

Фуکیدід. «Прагматична історіографія». Мотиви, що визначають діяльність людей. Ставлення до усної традиції. Вимоги, що висуваються до історика.

Значення історичної науки для суспільства.

Полібій. Загальна історія. Ідея історичного круговороту. Шість стадій історичного процесу. Роль долі в історії.

Аристотель і Платон. Їх вчення про походження держави. Форми держави, їх характеристика та закономірності їх зміни.

Плутарх. Мета його наукової діяльності. Фактори історичного процесу в роботах Плутарха.

Тема № 4. Історична та правова думка періоду Середньовіччя

Християнська концепція історії. Середньовічна концепція історичного часу. Предмет і методи роботи середньовічного історика. Середньовічні історики та їхня аудиторія. Августин. Принципи християнського світогляду. Всесвітня історія як боротьба «двох градусів». Сутність «двох градусів». Причини піднесення Риму. Ставлення Августина до держави.

Хроністи періоду раннього Середньовіччя (Григорій Турський, Ісидора Севільського, Біда Поважний, Оттон Фрейзінгенський). Схема чотирьох монархій.

Гуго з Флері і його концепція шести історичних епох.

Йоахім Флорський і його концепція трьох стадій історичного процесу.

Ісламська політико-правова думка.

Візантійська історіографія. Давньоруські історичні твори (XI-XVII ст.). «Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона. «Повчання» Володимира Мономаха. Політико-правові проблеми в літописах і літературі Київської Русі.

Тема № 5. Історико-правова думка періоду Відродження

Лоренцо Вала. Основи історичної критики.

Леонардо Бруні. Уявлення Бруні про працю історика. Причини зміни форм державної влади. Порівняльний аналіз форм державної влади.

Флавіо Бйондо. Міркування про причини падіння Стародавнього Риму. Порівняльний аналіз форм державної влади.

Ніколо Макіавеллі. Макіавеллі про людську природу. Порівняння республіки і монархії. Головний фактор, що забезпечує рух історії. Концепція циклічної зміни форм державної влади.

Франческо Гвіччардіні. Роль народу в історії. Пояснення історичних подій.

Франческо Патриція. Два завдання історика. Правила критики джерел.

Жан Боден. Періодизація історії. Зародження держав і їх типи. Всесвітня і приватна історії. Переваги історії як науки. Правила критики джерел. Відбір свідчень.

Тема № 6. Історична та правова думка періоду Просвітництва

Лорд Болінгброк. Значення історичної науки для суспільства. Правила критики джерел. Болінгброк про закономірності зміни історичних періодів.

Історія в «Енциклопедії» французьких просвітителів. Класифікація фактів. Поняття достовірності.

Ф. М. Вольтер. Предмет вивчення історичної науки. Класифікація областей історичного знання. Правила критики джерела. Ставлення до усної традиції.

Ш. Л. Монтеск'є. Поняття історичного закону. Форми державної влади, їх характеристика. Закономірності їх зміни. Роль різних історичних факторів в житті держав.

Ж.-Ж. Руссо. Походження держави. Види держав. Фактори, що впливають на розвиток держав.

І. Г. Гердер. Погляди Гердера на закономірності зародження і розвиток культури. Гердер про закономірності розвитку суспільства.

Дж. Віко. Історія як поступальний рух націй. Три форми суспільства і закономірності їх зміни.

Ж. А. Кондорсе. Історія як продукт розуму. Десять епох в історії людства. Погляди Кондорсе на зародження і розвиток держави і суспільства.

Проект реформ державних і правових установ С. Десницького. Демократичний ідеал Я. Козельського, Г. Сковороди, О. Радищева.

Тема № 7. Історично-правова думка періоду романтизму

О. Тьєрі. Завоювання як підстава історії держави. Метод вживання. Теорія класової боротьби. Роль монархії і третього стану в історії Франції.

Ф. Гізо. Дві сили, що борються в світовій історії. Вимоги, що висувуються до історика. Своєрідність європейської цивілізації. Класифікація фактів. Фактори, що визначають форму політичних установ.

Л. фон Ранке. Погляди Ранке на відбір джерел. Метод історичної критики. Завдання історика. Проблема оціночних суджень. Роль Бога в історії. Ранке про історичні епохи.

Г. В. Ф. Гегель. Форми історіографії, що склалися історично. Сутність всесвітньої історії. Її географічна спрямованість. Три фази всесвітньої історії. Закономірності зміни цих фаз. «Народний дух» і його значення в історії. Сенси всесвітньої історії. Класифікація народів. Міркування про значення історичної науки в житті суспільства. Роль особистості в історії.

Т. Н. Грановський. Періодизація історії народів. Міркування про національну індивідуальність. Теорія перехідних епох. Соціальна функція історичної науки. Поняття «народ».

Тема № 8. Історична та правова думка періоду позитивізму

О. Конт. Три стадії історії людства. Позитивістське розуміння історичного закону. Спрямованість історичного розвитку. Суспільство майбутнього по Конту. Погляди Конта на діяльність історика. Позитивістський агностицизм.

Г. Т. Бокль. Критика теорій історичного процесу. Чотири фактори історичного процесу по Бокле. Роль гонки озброєнь в історії. Соціальна структура суспільства.

І. Тен. Погляди на діяльність історика. Закономірності розвитку держави.

Специфіка застосування джерел. Погляди Тена на відбір джерел. Погляди Тена на людську природу.

Ш. Ланглуа і Ш. Сеньобос. Позитивістська теорія історичної критики. Питання, які історикку належить ставити під час роботи над джерелом. Стадії роботи над джерелом. Критерії достовірності. Визначення документа. Види документів. Класифікація фактів.

М. М. Ковалевський. Фактори історичного розвитку. Співвідношення матеріальних та духовних чинників. Ознаки нації. Періодизація розвитку людства. «Общинна теорія». Погляди на зародження держави.

Н. І. Карєєв. Поняття філософії історії. Фактори історичного розвитку. Роль особистості в історії. Проблема об'єктивності в історії. Проблема історичного закону.

Лорд Актон. Розуміння діяльності історика. Принципи відбору джерел. Принципи оцінки історичних особистостей.

К. Лампрехт. Співвідношення історії та психології. Шість стадій розвитку народу. Своєрідність розвитку німців і слов'ян.

«Чиста теорія права» Г. Кельзена.

Тема № 9. Історична та правова думка на перетині XIX-XX століть

А. Шопенгауер. Відмінність історії від науки. Соціальна функція історії. Народ і людина. Достовірність історії.

Баденська школа (В. Віндельбанд і Г. Ріккерт). Погляди на призначення історичної науки. Проблема оціночного судження. Критика позитивізму. Завдання історика і завдання соціолога. Проблема прогресу.

О. Шпенглер. Концепція локальних цивілізацій. Проблема їх взаємодії. Сутність поняття «цивілізація». Закономірності розвитку цивілізації. Критика традиційної періодизації історії людства.

Г. Зіммель. Предмет історичного пізнання. Проблема спонтанності і каузальності історичного розвитку.

Е. Мейєр. Критика позитивізму. Проблема свободи волі. Поняття нації та її ознаки. Погляди на діяльність історика.

К. Мейнеке. Індивідуалізують розуміння історії. Співвідношення понять «індивідуальність» і «тип». Співвідношення спонтанності і каузальності в історичному процесі. Завдання історика. Міркування про сутність держави.

Ф. Ніцше. Три види історії. Проблема об'єктивності в діяльності історика. Роль особистості і мас в історії.

Націократична модель української державності. Консервативна модель української державності. Національно-демократична модель української державності. Державно-правові погляди діячів Центральної Ради.

Тема № 10. Історична та правова думка XX століття

Школа «Анналів». Концепція всесвітньої історії. Поняття матеріального життя. Завдання історика. Концепція історичного факту. Концепція історичного часу. Історія структур та історія подій. Ф. Бродель про соціальну структуру.

М. Вебер. Теорія історично сформованих типів панування. Теорія

ідеальних типів. М. Вебер про перспективи історичного розвитку.

Б. Кроче. Концепція «сучасної історії». Історія і хроніка. Історія як частина мистецтва. Критика сучасних методологій історії. Роль інтуїції в історичному пізнанні. Проблема перехідних епох.

Ч. Бірд. Концепція прагматичного презентизму. Поняття референтної схеми. Специфіка застосування біографічного методу у Бірда. Специфіка агностицизму в поглядах Бірда.

К. Беккер. Предмет вивчення історичної науки. Специфіка історичного факту. Проблема відбору історичних джерел. Історія і знання історії. Причина події.

Е. Нагель. Проблема історичної неминучості. Проблема передбачення майбутнього. Мета історика. Проблема свободи волі.

К. Поппер. Поняття і критика «історицизму». Поняття «закон» і «тенденція» і їх співвідношення. Проблема передбачення майбутнього.

Г. Лебон. Раса і її значення в історії. Сутність війн. Спрямованість розвитку народів. Проблема взаємодії культур. Теорія натовпу. Випадковість в історії.

А. Тойнбі. Аналіз тенденцій в сучасній історичній науці. Концепція локальних цивілізацій. «Відхід та повернення» як закономірність розвитку суспільства. «Виклик та відповідь» як двигун розвитку суспільства.

К. Ясперс. Періодизація історії людства. «Осьовий час». Характеристика стадій історії людства.

Ж. Марітен. Сенс і основний зміст історії. Стадії розвитку історії людства. Роль бога і людини в історії.

Р. Коллінгвуд. Завдання історика. Особливості історичної науки. Принципи історичної критики. Проблема прогресу. Проблема свободи волі. Суб'єкт історичного процесу.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Вступ. Генеза історії держави і права як навчальна	12	2	2	0	0	8	
Тема № 2. Історична і правова думка на Давньому Сході	12	2	2	0	0	8	
Тема № 3. Історична та правова думка античної епохи	12	2	4	0	0	6	
Тема № 4. Історична та правова думка періоду Середньовіччя	12	2	2	0	0	8	
Тема № 5. Історико-правова думка періоду Відродження	12	2	2	0	0	8	
Тема № 6. Історична та правова думка періоду Просвітництва	12	2	4	0	0	6	
Тема № 7. Історично-правова думка періоду романтизму	12	4	4	0	0	1	
Тема № 8. Історична та правова думка періоду позитивізму	12	4	4	0	0	2	
Тема № 9. Історична та правова думка на перетині XIX-XX століть	12	4	4	0	0	2	
Тема № 10. Історична та правова думка XX століття	12	4	4	0	0	1	
Всього	120	28	32	0	0	60	Екзам ен

**4.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами
(заочна форма навчання)**

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		Лекції	Семінарські заняття	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1. Вступ. Генеза історії держави і права як навчальна	12	2	2	0	0	8	
Тема № 2. Історична і правова думка на Давньому Сході	12	0	0	0	0	12	
Тема № 3. Історична та правова думка античної епохи	12	2	2	0	0	8	
Тема № 4. Історична та правова думка періоду Середньовіччя	12	2	2	0	0	8	
Тема № 5. Історико-правова думка періоду Відродження	12	0	0	0	0	12	
Тема № 6. Історична та правова думка періоду Просвітництва	12	2	0	0	0	10	
Тема № 7. Історично-правова думка періоду романтизму	12	0	2	0	0	10	
Тема № 8. Історична та правова думка періоду позитивізму	12	0	2	0	0	10	
Тема № 9. Історична та правова думка на перетині XIX-XX століть	12	0	2	0	0	10	
Тема № 10. Історична та правова думка XX століття	12	2	2	0	0	8	
Всього	120	10	14	0	0	96	Екзам ен

4.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література:
Тема № 1. Вступ. Генеза історії держави і права як навчальна		
	Самостійна робота. Генеза історія держави і права: предмет, цілі, завдання, місце в системі історико-правових наук, а також інших юридичних наук, навчальних дисциплін. Методологія, наукові концепції, періодизація історії держави та права, історіографія.	Основна 1-2. Допоміжна 1-17.
Тема № 2. Історична і правова думка на Давньому Сході		
	Самостійна робота. Держава і право в поглядах давньокитайських мислителів: Лао-цзи — погляди засновника даосизму; вчення Конфуція про гуманність, людяність (жень), які повинні лежати в основі відносин між людьми, патріархально-патерналістська концепція держави; основні принципи моїзму, започатковані Мо-цзи — принцип загальної любові і взаємної користі; Гуньсунь Ян, відомий під ім'ям Шан Ян», засновник легізму.	Основна 1-5. Допоміжна 1-18; 27; 30; 47; 49; 51; 52; 61; 62; 83; 85; 90; 98; 105.
Тема № 3. Історична та правова думка античної епохи		
	Самостійна робота. Геродот. Закон «мойри». Роль богів в історії. Специфіка геродотівського оповідання. Роль історичного переказу в історії Геродота. Полібій. Загальна історія. Ідея історичного круговороту. Шість стадій історичного процесу. Роль долі в історії. Плутарх. Мета його наукової діяльності. Фактори історичного процесу в роботах Плутарха.	Основна 1-5. Допоміжна 1-18; 27; 30; 47; 49; 51; 52; 61; 62; 67; 83; 85; 90; 98; 105.
Тема № 4. Історична та правова думка періоду Середньовіччя		
	Самостійна робота.	Основна 1-5.

		Ісламська політико-правова думка. Візантійська історіографія. Давньоруські історичні твори (XI-XVII ст.).«Слово про Закон і Благодать» митрополита Іларіона. «Повчання» Володимира Мономаха. Політико-правові проблеми в літописах і літературі Київської Русі.	Допоміжна 1-18; 35; 43; 51; 56; 83; 98; 101;105
	Тема № 5. Історико-правова думка періоду Відродження		
		Самостійна робота. Лоренцо Вала. Основи історичної критики. Флавіо Бйондо. Міркування про причини падіння Стародавнього Риму. Порівняльний аналіз форм державної влади. Ніколо Макіавеллі. Макіавеллі про людську природу. Порівняння республіки і монархії. Головний фактор, що забезпечує рух історії. Концепція циклічної зміни форм державної влади. Франческо Гвіччардіні. Роль народу в історії. Пояснення історичних подій. Франческо Патриція. Два завдання історика. Правила критики джерел.	Основна 1-5. Допоміжна 1-18; 26; 36; 39; 44; 51; 54; 59; 60; 77; 78; 83; 89; 95; 99; 100; 105.
	Тема № 6. Історична та правова думка періоду Просвітництва		
		Самостійна робота. Історія в «Енциклопедії» французьких просвітителів. Класифікація фактів. Поняття достовірності. Ж.-Ж. Руссо. Походження держави. Види держав. Фактори, що впливають на розвиток держав. І. Г. Гердер. Погляди Гердера на закономірності зародження і розвиток культури. Гердер про закономірності розвитку суспільства. Ж. А. Кондорсе. Історія як продукт розуму. Десять епох в історії людства. Погляди Кондорсе на зародження і розвиток держави і суспільства. Проект реформ державних і правових установ С. Десницького. Демократичний ідеал Я. Козельського, Г. Сковороди, О. Радищева.	Основна 1-5. Допоміжна 1-18; 63; 64; 69; 84; 93; 103; 106.

Тема № 7. Історично-правова думка періоду романтизму		
	Самостійна робота. Л. фон Ранке. Погляди Ранке на відбір джерел. Метод історичної критики. Завдання історика. Проблема оціночних суджень. Роль Бога в історії. Ранке про історичні епохи. Т. Н. Грановський. Періодизація історії народів. Міркування про національну індивідуальності. Теорія перехідних епох. Соціальна функція історичної науки. Поняття «народ».	Основна 1-5. Допоміжна 1-18; 24; 32; 37; 51; 58; 59; 76; 83; 88; 91; 92; 96; 97.
Тема № 8. Історична та правова думка періоду позитивізму		
	Самостійна робота. Г. Т. Бокль. Критика теорій історичного процесу. Чотири фактори історичного процесу по Бокле. Роль гонки озброєнь в історії. Соціальна структура суспільства. Ш. Ланглуа і Ш. Сеньобос. Позитивістська теорія історичної критики. Питання, які історичному належить ставити під час роботи над джерелом. Стадії роботи над джерелом. Критерії достовірності. Визначення документа. Види документів. Класифікація фактів. М. М. Ковалевський. Фактори історичного розвитку. Співвідношення матеріальних та духовних чинників. Ознаки нації. Періодизація розвитку людства. «Общинна теорія». Погляди на зародження держави. Н. І. Карєєв. Поняття філософії історії. Фактори історичного розвитку. Роль особистості в історії. Проблема об'єктивності в історії. Проблема історичного закону. К. Лампрехт. Співвідношення історії та психології. Шість стадій розвитку народу. Своєрідність розвитку німців і слов'ян.	Основна 1-5. Допоміжна 1-18; 24; 32; 37; 51; 55; 58; 59; 76; 83; 87; 88; 91; 92; 96; 97; 102.
Тема № 9. Історична та правова думка на перетині XIX-XX століть		
	Самостійна робота.	Основна 1-5.

	<p>Баденська школа (В. Віндельбанд і Г. Ріккерт). Погляди на призначення історичної науки. Проблема оціночного судження. Критика позитивізму. Завдання історика і завдання соціолога. Проблема прогресу.</p> <p>Г. Зіммель. Предмет історичного пізнання. Проблема спонтанності і каузальності історичного розвитку.</p> <p>К. Мейнеке. Індивідуалізують розуміння історії. Співвідношення понять «індивідуальність» і «тип». Співвідношення спонтанності і каузальності в історичному процесі. Завдання історика. Міркування про сутність держави.</p> <p>Націократична модель української державності. Консервативна модель української державності. Національно-демократична модель української державності. Державно-правові погляди діячів Центральної Ради.</p>	Допоміжна 1-18;83.
Тема № 10. Історична та правова думка XX століття		
	<p>Самостійна робота.</p> <p>Б. Кроче. Концепція «сучасної історії». Історія і хроніка. Історія як частина мистецтва. Критика сучасних методологій історії. Роль інтуїції в історичному пізнанні. Проблема перехідних епох.</p> <p>Ч. Бірд. Концепція прагматичного презентизму. Поняття референтної схеми. Специфіка застосування біографічного методу у Бірда. Специфіка агностицизму в поглядах Бірда.</p> <p>К. Беккер. Предмет вивчення історичної науки. Специфіка історичного факту. Проблема відбору історичних джерел. Історія і знання історії. Причина події.</p> <p>Е. Нагель. Проблема історичної неминучості. Проблема передбачення майбутнього. Мета історика. Проблема свободи волі.</p> <p>Г. Лебон. Раса і її значення в історії. Сутність війн. Спрямованість розвитку народів. Проблема взаємодії культур.</p>	Основна 1-5. Допоміжна 1-23; 25; 26; 31; 33; 34; 38; 40-42; 45; 48; 50; 57; 66; 68; 70; 73-75; 81; 83; 91; 92; 94.

			Теорія натовпу. Випадковість в історії. Ж. Марітен. СENS і основний зміст історії. Стадії розвитку історії людства. Роль бога і людини в історії.	
--	--	--	---	--

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів

1. Виникнення і еволюція історичного матеріалізму (істмат або марксистко-ленінська ідеологія)
2. Прагматизм як течія історіографії
3. Омелян Пріцак і його погляд на історію України
4. Державницька школа української історіографії: виникнення ідеї і основне обґрунтування.
5. Виникнення позитивізму як історичного напрямку
6. Порівняльна характеристика утопічного і наукового соціалізму. 1. Особливості історичних уявлень у протестантських деномінаціях.
7. Просвітництво: вибух однієї ідеї.
8. Еволюція романтичних уявлень в Європі на початку 19 ст.
9. Візантійська історіографія.
10. Теорія всесвітньої монархії Данте Аліґ'єрі.
11. Специфіка історіописання Фукидіда
12. Джерела класичного римського права.
13. Кодифікація Юстиніана.
14. Реформи Сервія Туллія.
15. Історичні джерела римського посткласичного періоду.
16. Інституції Гая.
17. Специфіка історіописання хеттів.
18. Особливості історичного мислення (сприйняття світу) країн Стародавнього Сходу.
19. Основні питання та функції генези історії держави і права.
20. Особливості використання категорій діалектики щодо аналізу структури та елементів права.
21. Особливості аналізу історичного процесу. Класична та нелінійна парадигма.
22. Предмет генези історії держави і права. Значення парадигми новітньої науки для розуміння історії права.
23. Основні питання та функції генези історії держави і права.
24. Особливості використання категорій діалектики щодо аналізу структури та елементів права.
25. Особливості аналізу історичного процесу. Класична та нелінійна парадигма.
26. Предмет генези історії держави і права. Значення парадигми новітньої науки

для розуміння історії права.

6. Методи навчання

Формування знань, вмінь та навичок забезпечується поєднанням лекційних та семінарських занять з виконанням індивідуальних завдань та завдань для самостійної підготовки.

Метою лекційного курсу «Генези історії держави і права» є ознайомлення студентів з основними поняттями, якими оперує юридична наука, розкриття змісту понятійно-категоріального апарату історії держави і права зарубіжних країн з метою підготовки професіоналів, які мають високу правосвідомість та правову культуру, які в наступній діяльності зможуть володіти необхідними знаннями і практичними навичками для вирішення конкретних питань з юриспруденції; здатних самостійно і грамотно орієнтуватись у сучасних трудових відносинах, приймати виважені та обґрунтовані рішення в рамках своєї професійної компетенції.

На семінарських заняттях з дисципліни використовуються методи навчання: коротке пояснення, аналізу, тренування студентів для придбання ними навичок у правильному формулюванні складних юридичних понять і категорій.

Самостійна робота за кожною темою передбачає вивчення навчальної літератури згідно з переліком, що додається до навчальної програми дисципліни, матеріалами лекційного фонду.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль

1. Історичні та правові погляди Геродота.
2. Історичні та правові погляди Фукідіда.
3. Історичні та правові погляди Плутарха.
4. Історичні та правові погляди Платона.
5. Історичні та правові погляди Аристотеля.
6. Концепція всесвітньої історії Полібія.
7. Християнська концепція всесвітньої історії (по Августину).
8. Історичні концепції середньовічних хроністів.
9. Історичні та правові погляди Макіавеллі.
10. Історичні та правові погляди Ж. Бодена.
11. Ф. Гвіччардіні як історик, його погляди на державу та право.
12. Л. Бруні як історик, його погляди на державу та право.
13. Вольтер як історик, його погляди на державу та право.
14. Історичні та правові погляди Монтеск'є.
15. Історичні та правові погляди Руссо.
16. Концепція всесвітньої історії Віко.
17. Історичні та правові погляди Гердера.
18. Історичні та правові погляди лорда Болингброка.

19. Історичні та правові погляди Кондорсе.
20. О. Тьєрі як історик, його погляди на державу та право.
21. Ф. Гізо як історик, його погляди на державу та право.
22. Л. фон Ранке як історик, його погляди на державу та право.
23. Філософія історії Гегеля, його погляди на державу та право.
24. Т. І. Грановський як історик, його погляди на державу та право.
25. Історичні та правові погляди О. Конта.
26. Г. Т. Бокль як історик, його погляди на державу та право.
27. І. Теї як історик, його погляди на державу та право.
28. Джерельна концепція Ш. Ланглуа і Ш. Сеньобос.
29. Н. І. Карєєв як історик, його погляди на державу та право.
30. М. М. Ковалевський як історик, його погляди на державу та право.
31. Історичні та правові погляди лорда Актона.
32. Історичні та правові погляди К. Лампрехта.
33. Історичні та правові погляди А. Шопенгауера.
34. Історичні та правові погляди Ф. Ніцше.
35. Історичні та правові погляди Г. Зіммеля.
36. К. Мейнеке як історик, його погляди на державу та право.
37. Історичні та правові погляди Е. Мейєра.
38. Історичні та правові погляди В. Віндельбанда і Г. Ріккєрта.
39. Концепція всесвітньої історії О. Шпенглера.
40. Методологія історії М. Вебера.
41. Французька історична школа «Анналів».
42. Історичні та правові погляди Б. Кроче.
43. Ч. Бірд як історик, його погляди на державу та право.
44. К. Беккер як історик, його погляди на державу та право.
45. Історичні та правові погляди Е. Нагеля.
46. Історичні та правові погляди К. Поппера.
47. Історичні та правові погляди Лебона.
48. Концепція всесвітньої історії А. Тойнбі.
49. Історичні та правові погляди К. Ясперса.
50. Неотомістська концепція історії Ж. Марітен.
51. Історичні та правові погляди Коллінгвуда.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

К Контрольні заходи оцінювання результатів навчання включають в себе поточний та підсумковий контроль.

Засобами оцінювання результатів навчання можуть бути: екзамени (комплексні екзамени); тести; наскрізні проекти; командні проекти; аналітичні звіти, реферати, есе; розрахункові та розрахунково-графічні роботи; презентації результатів виконаних завдань та досліджень; завдання на лабораторному обладнанні, тренажерах, реальних об'єктах тощо; інші види індивідуальних та групових завдань.

Поточний контроль.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

- рівня знань під час семінарських, практичних, лабораторних занять;
- якості виконання індивідуальної та самостійної роботи.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських, практичних та лабораторних занять і має на меті перевірку набутих здобувачем вищої освіти (далі – здобувач) знань, умінь та інших компетентностей з навчальної дисципліни.

У ході поточного контролю проводиться систематичний вимір приросту знань, їх корекція. Результати поточного контролю заносяться викладачем до журналів обліку роботи академічної групи за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Оцінки за самостійну та індивідуальну роботу виставляються в журналі обліку роботи академічної групи окремою графою за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Результати цієї роботи враховуються під час виставлення підсумкових оцінок.

При розрахунку успішності здобувачів в Університеті враховуються такі види робіт: навчальні заняття (семінарські, практичні, лабораторні тощо); самостійна та індивідуальна роботи (виконання домашніх завдань, ведення конспектів першоджерел та робочих зошитів, виконання розрахункових завдань, підготовка рефератів, наукових робіт, публікацій, розроблення спеціальних технічних пристроїв і приладів, моделей, комп'ютерних програм, виступи на наукових конференціях, семінарах та інше); контрольні роботи (виконання тестів, контрольних робіт у формі, передбаченій в робочою програмою навчальної дисципліни). Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»).

Здобувач, який отримав оцінку «незадовільно» за навчальні заняття або самостійну роботу, зобов'язаний перескласти її.

Загальна кількість балів (оцінка), отримана здобувачем за семестр перед підсумковим контролем, розраховується як середньоарифметичне значення з оцінок за навчальні заняття та самостійну роботу, та для переводу до 100-бальної системи помножується на коефіцієнт 10.

$$\text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} = \left(\frac{\text{Результат навчальних занять за семестр} + \text{Результат самостійної роботи за семестр}}{2} \right) * 10$$

Підсумковий контроль.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах.

Для обліку результатів підсумкового контролю використовується поточно-накопичувальна інформація, яка реєструється в журналах обліку роботи академічної групи. Результати підсумкового контролю з дисциплін відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. ***Присутність здобувачів на проведенні підсумкового***

контролю (заліку, екзамену) обов'язкова. Якщо здобувач вищої освіти не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), то науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Підсумковий контроль (екзамен, залік) оцінюється за національною шкалою. Для переводу результатів, набраних на підсумковому контролі, з національної системи оцінювання в 100-бальну вводиться коефіцієнт **10**, таким чином максимальна кількість балів на підсумковому контролі (екзамені, заліку), які використовуються при розрахунку успішності здобувачів, становить - **50**

Підсумкові бали з навчальної дисципліни визначаються як сума балів, отриманих здобувачем протягом семестру та балів, набраних на підсумковому контролі (екзамені, заліку).

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \text{Загальна кількість балів (перед підсумковим контролем)} + \text{Кількість балів за підсумковим контролем}$$

Здобувач вищої освіти, який під час складання підсумкового контролю (екзамен, залік) отримав незадовільну оцінку, складає його повторно. Повторне складання підсумкового екзамену чи заліку допускається не більше двох разів з кожної навчальної дисципліни: один раз – викладачеві, а другий – комісії, до складу якої входить керівник відповідної кафедри та 2-3 науково-педагогічних працівника.

Якщо дисципліна вивчається протягом двох і більше семестрів з семестровим контролем у формі екзамену чи заліку, то результат вивчення дисципліни в поточному семестрі визначається як середньоарифметичне значення балів, набраних у поточному та попередньому семестрах.

$$\text{Підсумкові бали навчальної дисципліни} = \frac{\text{Підсумкові бали за поточний семестр} + \text{Підсумкові бали за попередній семестр}}{2}$$

Критерії оцінювання навчальної дисципліни (денна форма навчання)

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок (теми 1-10)	Підготувати 2 реферати, підготувати конспект за темою самостійної роботи	Отримати за підсумковий контроль не менше 60 балів

Критерії оцінювання навчальної дисципліни
(заочна форма навчання)

Робота під час навчальних занять	Самостійна та індивідуальна робота	Підсумковий контроль
Отримати не менше 4 позитивних оцінок (теми 1-10)	Підготувати 4 реферати, підготувати конспект за темою самостійної роботи	Отримати за підсумковий контроль не менше 60 балів

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
90 – 100	Відмінно (“зараховано”)	A	„Відмінно” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
82 – 89	Добре (“зараховано”)	B	„Дуже добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
75 – 81		C	„Добре” – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією-двома значними помилками.
68 – 74	Задовільно (“зараховано”)	D	„Задовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , але прогалини не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
60 – 67		E	„Достатньо” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
35–59	Незадовільно („не зараховано”)	FX	„Умовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
1–34		F	„Безумовно незадовільно” – теоретичний зміст курсу не освоєно ,

		необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки
--	--	---

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

10.1. Рекомендована література

Основна:

1. Страхов М. М. Історія держави і права зарубіжних країн: Підруч. – 2-е вид., перероб. та доп. – К.: Ін Юре, 2003.
2. Історія держави і права зарубіжних країн / Під ред. Л. М. Мймескулова. - Х, 2011.
3. Хрестоматія з історії держави і права зарубіжних країн / За ред. Гончаренка В.Г. - К., 1998.- Т. 1 і 2.
4. Хрестоматия по истории государства и права зарубежных стран / под ред. Л.Н.Маймескулова. – Х., 2011.
5. Антология мировой правовой мысли. В 5 т. – М. : Мысль, 1999.

Допоміжна:

Підручники та посібники

1. Федоров К.Г. Історія держави і права зарубіжних країн. - Київ, 2002.

Монографії

2. Дорошенко Д.І. Огляд української історіографії / Д.І. Дорошенко. - К. : Українознавство, 1996. - 256 с.
3. Драч О.О. Зарубіжна історіографія всесвітньої історії. Навчальний посібник [Електронний ресурс] / О.О. Драч. - Черкаси, 2015. - 164 с. - URL : http://elibrary.kubg.edu.ua/l1610/1/O_Drach_ZIVI_Posibnik_IS.pdf.
4. Зашкільняк Л. Методологія історії: від давнини до сучасності. - Львів : Вид-тво ЛНУ ім. І.Я. Франка, 1999. - 228 с.
5. Історія історичної науки. Навчальний посібник / укл. Ю. Коробка. - Маріуполь : Видав. відділ МДУ, 2016. - 294 с.
6. Іванко А. Б. Історики України XIX-XX ст. (Нариси української історіографії). - Кіровоград, 2001. 7. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник. - К., 2002.
7. Калакура Я.С. Українська історіографія : курс лекцій / Я.С. Калакура. - К. : Генеза, 2004. - 496 с.
8. Колесник І.І. Українська історіографія ХУІІІ - початок ХХ ст. / І.І. Колесник. - К. : Генеза, 2000. - 254 с.
9. Колінгвуд Р.Дж. Ідея історії [Електронний ресурс] / Робін Дж. Колінгвуд. - К., 1996. - URL : <http://litopys.org.ua/colin/colin.htm>.

10. Коцур А.П. Історіографія України : курс лекцій. - К., 1996.
11. Кравченко В. В. Нариси з української історіографії епохи національного Відродження (друга половина ХУІІ - середина ХІХ століття). - Харків, 1996.
12. Крип'якевич І. Історія Русів / І. Крип'якевич // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. - Львів, 2001. - URL : [http : //izbornyk.org.ua/rizne/kryp3 .htm](http://izbornyk.org.ua/rizne/kryp3.htm).
13. Марченко М.І. Українська історіографія з давніх часів до середини ХІХ ст. - К., 1959.
14. Пікалов В.Г. Історіографія як наукознавча дисципліна / В.Г. Пікалов, С.І. Посохов // Історична наука на порозі ХХІ століття: підсумки та перспективи : Матеріали Всеукр. наук. конф. (м. Харків, 15-17 листоп. 1995 р.) - Харків : Авеста, 1995. - С. 72-76. - URL : <http://dspace.univer.kharkov.ua/bitstream/123456789/401/!/PosohovPikalov.pdf>
15. Стельмах С. П. Історична наука в Україні ХІХ - початку ХХ століття. - К., 1997.
16. Удод О. А. Історія в дзеркалі аксіології: Роль історичної науки та освіти у формуванні духовних цінностей українського народу в 1920-1930-х роках. - К., 2000.
17. Яковенко Н. Вступ до історії / Н. Яковенко. - К. : Критика, 2007. - 376 с.
18. Ясь О.В. Історіографія, як термін, поняття та дисципліна / О.В. Ясь // Енциклопедія історії України: Т. 3: Е-Й. - URL : [http://www.history.org.ua/?termin=Istoriij grafij a termin](http://www.history.org.ua/?termin=Istoriij+grafij+a+termin).
19. Знойко О. Міфи Київської землі на події стародавні. - К., 1989.
20. Плачинда С. Словник давньоукраїнської міфології. - К., 1993.
21. Плачинда С. Міфи і легенди давньої України. - К., 1997.
22. Давидюк В. Первісна міфологія українського фольклору. - Луцьк, 1997;
23. Удод О. Україна: філософія історії. - К., 2003

10.2. Інформаційні ресурси

1. ООН // <http://www.un.org/ru/>.
2. ХРОНОС: ВСЕМИРНАЯ ИСТОРИЯ В ИНТЕРНЕТЕ // <http://www.hrono.ru/>.
3. «Египтологический Изборник» // <http://www.hist.msu.ru/ER/sources.htm>.
4. "Incunabula" // <http://incunabula1.narod.ru/temkatrus/antavt.htm>.
5. ИСТОРИЯ ДРЕВНЕГО РИМА // <http://ancientrome.ru/>.
6. История ислама. От доисламской истории арабов до падения династии Аббасидов // <http://gumilevica.kulichki.net/MUA/index.html>.
7. Государство и право народов Евразии // <http://forum-eurasica.ru/>.
8. Проект «Всемирная история» // <http://historik.ru>.
9. Internet Modern History Sourcebook // <http://www.fordham.edu/halsall/mod/modsbook.asp>.
10. Електронна бібліотека підручників та Українських Рефератів // <http://www.info-library.com.ua/>.

11. История Америки // <http://wiki.ru/history/america/>.
12. История США в документах // <http://www.grincevskiy.ru/>.
13. Исторические источники на русском языке в Интернете (Электронная библиотека Исторического факультета МГУ им. М.В.Ломоносова) // <http://www.hist.msu.ru/ER/Text/index.html>.
14. "История на Vuzlib.net" // <http://www.history.vuzlib.org/>.
15. "Великая французская революция" // <http://liberte.newmail.ru/>.